

дається; $p=0,7$ – прозорість атмосфери; M – оптимальна маса атмосфери, яка визначається за формулою Махоткіна

$$M = 2 / \left(\sqrt{\sin^2 H_{\odot} + 0,003147} + \sin H_{\odot} \right), \quad (29)$$

де $E_{\text{ян}}^{\Gamma}$ – горизонтальне освітлення на сонцезахисному пристрої, який встановлений в прорізі точкових ліхтарів, від усього небозводу з яркістю $L_3(H_{\odot})$ визначається за формулою

$$E_{\text{ян}}^{\Gamma} = \pi \times L_3(H_{\odot}). \quad (30)$$

Отримані математичні моделі розрахунку природного освітлення приміщення через зенітні круглі у плані ліхтарі підвищать точність розрахунку його розподілу на розрахунковій поверхні як при хмарному, так і при ясному небі МКО в різний період експлуатації будівлі. Залежності (1) і (25) можна використовувати при оптимальному проектуванні зенітних круглих у плані світлопрорізів (ліхтарів) будівель з урахуванням світлового клімату України та світлотехнічних характеристик сонцезахисних пристроїв (СЗП).

1.СНиП II-4-79*. Естественное и искусственное освещение / Госстрой СССР. – М.: Стройиздат, 1990. – 48 с.

2.Пособие по расчёту и проектированию естественного и совмещённого освещения (к СНиП II-4-79*) / НИИСФ Госстроя СССР. – М.: Стройиздат, 1985. – 384 с.

3.Скать Д.Д. Комплексный метод вирішення зенітного освітлення будинків: Автореф. дис... канд. техн. наук: 05.23.01. – Полтава: ПДТУ ім. Ю.Кондратюка, 1999. – 20 с.

4.Гукетлов Х.М. Метод дифференцированного учёта светового климата при расчёте и проектировании верхнего естественного освещения промышленных зданий: Автореф. дис... канд. техн. наук: 05.23.03. – М.: НИИСФ. – 1985. – 20 с.

5.Киреев Н.Н. Повышение эффективности систем естественного освещения зданий на основе более полного учёта ресурсов светового климата // Совершенствование световой среды помещений: Сб. науч. трудов НИИСФ. – М.: ПЭМ ВНИИИС Госстроя СССР, 1986. – С.7-13.

6.Бакулин П.Н., Конторович Э.В., Морозов В.Н. Курс общей астрономии. – М.: Наука, 1983. – 545 с.

Отримано 23.05.2006

УДК 629.3.03

О.С.ШУЛКА

Українська державна академія залізничного транспорту, м.Харків

ДОСЛІДЖЕННЯ ШВИДКОСТІ ЗНОШУВАННЯ ПОВЕРХОНЬ ТЕРТЯ ПРИБРОБЦІ РОБОЧОЇ РІДИНИ ЕЛЕКТРОСТАТИЧНИМ ПОЛЕМ

Пропонується засіб для підвищення протизносних властивостей робочої рідини гідроприводів будівельних машин. Наводяться результати лабораторних досліджень швидкості зношування поверхонь тертя при обробці робочої рідини електростатичним полем.

У комунальних господарствах міст України для виконання різноманітних робіт широко використовують будівельні машини. Для приведення в дію робочих органів цих машин найчастіше застосовують гідравлічний привід, який має ряд переваг. Дослідження свідчать, що від 30 до 70% відмов у роботі машин приходиться на гідропривід [1]. Відмови гідроприводів відбуваються через зношення вузлів тертя, тому зниження швидкості зношення поверхонь тертя гідроприводів будівельних машин є актуальною проблемою, що стоїть перед комунальними господарствами України.

Згідно з дослідженнями [2, 3] встановлено, що протизносні властивості робочої рідини (РР), що використовується в гідроприводах будівельних машин, поліпшуються при її обробці зовнішнім електростатичним полем (ЕП). Проте в цих та інших роботах не розглядався вплив частинок зносу на швидкість зношування поверхонь тертя при обробці РР зовнішнім ЕП.

У роботах [4, 5] висунута гіпотеза формування локальних ЕП на частинках зносу, величини напруженості яких багаторазово перевищують значення напруженості зовнішнього поля. Локальні ЕП дозволяють інтенсифікувати процес покриття продуктів зносу оболонкою поверхнево-активних речовин (ПАР). Згідно з теорією, що наведена у вищезгаданих роботах, у частинок зносу, вкритих оболонкою ПАР, збільшується енергія зв'язку з поверхнями тертя гідроприводів будівельних машин. В умовах конкурентної фізичної адсорбції такі частинки взаємодітимуть з поверхнями тертя в першу чергу. Заповнюючи западини між мікронерівностями, частинки збільшують фактичну площу контакту поверхонь тертя, знижують адгезійні взаємодії та швидкість зношування. Але ця теорія потребує перевірки експериментальним шляхом.

Метою даної роботи є наведення та аналіз результатів лабораторних досліджень впливу частинок зношування на швидкість зношування поверхонь тертя при обробці РР зовнішнім ЕП.

Згідно із законом розподілу частинок забруднень в РР найбільша їх кількість знаходиться в діапазоні до 5 мкм [1], тому для проведення експериментальних досліджень була використана РР, що містить частинки зносу в даному розмірному діапазоні. Забезпечення тонкості фільтрації проводилося шляхом використання спеціального фільтру ФГМ-1. Як РР застосовувалося гідравлічне масло МГЕ-46В, яке використовується в гідроприводах КБМ.

Для проведення експериментальних досліджень була розроблена лабораторна установка, представлена на рис.1. РР поступає з бака б за

допомогою насоса 8 в пристрій 11, звідки, після обробки ЕП, зливається в кювету 3 (рис.1), з якої через зливний патрубок 5 РР поступає назад в бак 6, забезпечуючи, таким чином, постійну її циркуляцію. Швидкість рідини, що поступає в кювету, регулюється перепускним клапаном 9. Температура РР в баку 6 підтримувалася на рівні 68-75 °С за допомогою нагрівального елемента 12 і терморегулятора 13.

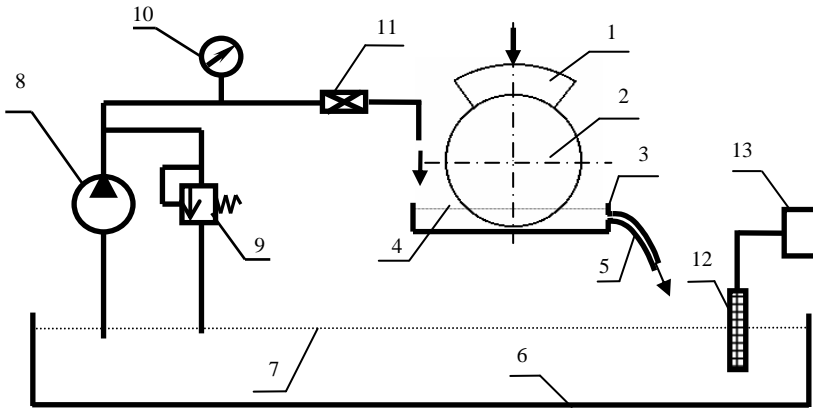

Рис.1 – Схема лабораторної установки для випробування зразків за схемою „ролик - колодка”:

1 - колодка; 2 - ролик; 3 - кювета з РР; 4 - рівень РР; 5 - зливний патрубок; 6 - бак; 7 - РР; 8 - насос; 9 - перепускний клапан; 10 - манометр; 11 - пристрій для обробки РР ЕП; 12 - нагрівальний елемент; 13 - терморегулятор.

Дослідження впливу продуктів зносу на швидкість зношування пар тертя при обробці РР зовнішнім ЕП на машині тертя СМЦ-2 проводили за схемою „колодка-ролик” (діаметр ролика – 50 мм, ширина ролика – 12 мм, ширина колодки – 10 мм). Матеріали зразків: колодка – бронза Бр.АЖН10-4-4, ролик – сталь 18ХГТ (матеріали прецизійних пар аксіально-поршневих насосів). Схема навантаження була прийнята такою: прироблення з навантаженням 1000 Н – 2 год. і випробування при 1400-1600 Н, що відповідає тиску в контакті 7,29-8,33 МПа, при яких реалізовувалося граничне змащення для даної пари тертя і даної РР. Швидкість обертання ролика – 300 об/хв.

Дані режими навантаження відповідають режимам навантаження пар тертя аксіально-поршневих насосах гідроприводів КБМ.

Критерієм для оцінки швидкості зношування зразків була втрата ними маси під час випробування, яка вимірювалася терезами ВЛР-200.

Швидкість зношування ролика виявилася сумірною з погрішністю терезів (0,3-0,8 мг/год.), тому надалі визначалася тільки швидкість зношування колодки.

Результати випробувань показали (рис.2), що швидкість зношування зразків при обробці РР зовнішнім ЕП знижується.

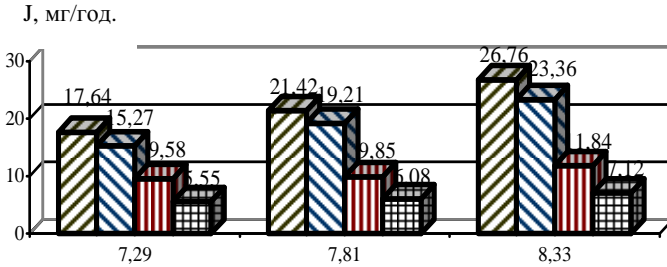

Рис.2 – Залежність швидкості зношування від тиску в контактi:

▨ - РР в станi постачання;

▨ - РР з тонкістю фільтрації 5 мкм;

▨ - РР в станi постачання і обробленою ЕП;

▨ - РР з тонкістю фільтрації 5 мкм і обробленою ЕП.

Результати випробувань показали, що швидкість зношування РР з частинками зносу (розміром до 5 мкм) має майже лінійний характер і складає 15,27-23,36 мг/ч. Проте швидкість зношування при використуванні РР у стані поставки складає 17,64-26,76 мг/год. Отже, можна зробити висновок про те, що частинки зносу розміром до 5 мкм в умовах граничного змащення знижують швидкість зношування. В даному випадку швидкість зношування знизилася в середньому на 15%.

У результаті обробки РР у стані постачання зовнішнім ЕП швидкість зношування зразка знижується в 1,84-2,26 рази. Частинки зносу розміром до 5 мкм дозволили знизити швидкість зношування, після обробки РР ЕП в 2,75-3,28 рази, що більше на 45-50%, ніж у РР у стані постачання. Із збільшенням контактного тиску швидкість зношування збільшується як для обробленої, так і для необробленої РР. Проте збільшення швидкості зношування у міру зростання тиску для необробленої РР (як в стані постачання, так і забрудненої) відбувається значно швидше в порівнянні з обробленою РР. Це говорить про те, що ефект зниження швидкості зношування при обробці РР зовнішнім ЕП із зро-

станням тиску в контактi збільшується.

Аналізуючи результати виконаних лабораторних досліджень, можна зробити такі висновки:

- проведені дослідження на машині тертя показали, що частинки зносу впливають на зношування поверхонь тертя. Частинки зносу розміром до 5 мкм покращують протизношувальні властивості РР і можуть знижувати швидкість зношування на 15%;
- обробка РР зовнішнім ЕП понизила швидкість зношування в 1,84-2,26 рази. Частинки зносу розміром 5 мкм і менш збільшують протизношувальний ефект від обробки ЕП на 45-50%. У результаті електрообробки РР, забрудненої частинками зносу розміром до 5 мкм, швидкість зношування знизилася в 2,75-3,28 рази;
- із збільшенням тиску в контактi з 7,29 до 8,33 МПа протизношувальний ефект від електрообробки збільшується приблизно на 19%;
- електрообробка РР зовнішнім ЕП дозволяє зменшити швидкість зношування вузлів тертя гідроприводів будівельних машин і, відповідно, підвищити надійність роботи цих машин.

1.Абанкин Ю.И., Зайцев Ю.А. Изменение загрязненности рабочей жидкости в гидросистемах машин при их эксплуатации // Вестник машиностроения. – 1984. – №8. – С.24

2.Лысиков Е.Н. Влияние электростатической обработки рабочих жидкостей на интенсивность износа пар трения гидроприводов // Вестник Харьковского государственного автомобильно-дорожного технического университета. Вып.12-13. – Харьков: ХГАДТУ, 2000. – С.75-78.

3.Лисіков Є.М. Підвищення ресурсу трибосполучень технічних систем шляхом впливу електростатичного поля на мастильні матеріали // Техніка та технологія виконання будівельних, колійних та перевантажувальних робіт на транспорті: Зб. наук. праць. Вип.58. – Харків: УкрДАЗТ, 2004. – С.5-10.

4.Лисіков Є.М., Воронін С.В., Шуліка О.С., Бобров С.А. Формування локальних електричних полів на продуктах зносу поверхонь тертя гідроприводів колійних та будівельних машин // Удосконалення управління експлуатаційною роботою залізниць: Зб. наук. праць. Вип.66. – Харків: УкрДАЗТ, 2005. – С.112-117.

5.Лысиков Е.Н., Воронин С.В., Шулика А.С. Физические основы интенсификации процесса самоорганизации узлов трения гидроприводов путевых и строительных машин в режиме граничной смазки // Автомобиле- та тракторобудування: Вісник НТУ „ХПІ”. Вип.10. – Харків, 2005. – С.83-86.

Отримано 21.03.2006